

Strand in zicht! Zeilen met zeilkarren

Zeilen doen we vrijwel altijd op het water. Maar je kunt ook op het land zeilen, zo leert de geschiedenis van de zeilwagen ons. Het begon in 1600 met een zware 30-persoons zeilwagen en evolueerde naar de supersnelle gestroomlijnde zeilkarren van nu. Door: **Simon Schermerhorn**

Eerlijk is eerlijk, het begon waarschijnlijk niet in 1600, maar al eerder: in het oude Egypte reed Farao Amenemhat III (~1853-1814 voor Chr.) vermoedelijk al rond in een zeilwagen. In zijn graf-tombe vond men namelijk een wagen met een mastgat. Later was het in Egypte echter verboden om 'op aarde te varen'.

De oude Chinezen waren er ook vroeg bij: op een oude landkaart van China, gemaakt door Abraham Ortelius (1527-1598), staan al zeilwagens afgebeeld. De Chinezen maakten zelfs gebruik van kruiwagens voorzien van een zeil.

In Nederland wordt natuur- en wiskundig ingenieur Simon Stevin (1548-1620) beschouwd als de uitvinder van de zeilwagen. De eerste rit met deze zeilwagen werd gemaakt in februari 1602 met Prins Maurits aan boord, vergezeld van meer dan twintig gasten uit binnen- en buitenland.

Met een gemiddelde snelheid van 40 km/uur reed men de 80 kilometer van Scheveningen naar Petten. We lezen: 'De prins ging zó snel dat hij scheen te vliegen. Hij reed het (ondiepe) water in om vervolgens met grote snelheid heldhaftig het strand op te draaien'.

In 2018 werd in Scheveningen een replica gebouwd, naar het voorbeeld van een bewaard schaalmodel en de oude prent uit 1603 (zie boven). Het resultaat (7 x 3,25 m, gewicht ca. 3000 kg) was echter anno nu, zelfs bij windkracht 6, niet vooruit te branden. De replica is nog te zien in Muzee Scheveningen.

Vliegtuig voor de armen

De tocht met de zeilwagen van Simon Stevin kreeg nog jarenlang aandacht in de couranten, maar het idee was kennelijk niet echt voor her-

boven: De zeilwagen van Simon Stevin in 1602,
(Prent uit de collectie van het Rijksmuseum)

onder: Een Chinese marskramer met zeilhandkar

haling vatbaar; zeilwagens bleven zeldzaam. Maar in België komen vanaf 1898 André Dumont en familieleden met zeilwagens op het strand samen, bij de Panne, tussen Oostende en Duinkerken. Anderen volgen, zoals de vliegenier en oorlogsheld Willy Coppens, die de zeilwagen een 'vliegtuig voor de armen' noemde. In de

SIMON STEVIN

Simon Stevin (ca. 1548-1620) was een van de belangrijkste natuur- en wiskundigen van zijn tijd. Hij wist de theoretische wis- en natuurkunde te vertalen naar de praktijk. Stevin bedacht onder andere de decimale notatie, een sluisdeurensysteem en de zeilwagen. Hij was adviseur en vriend van Prins Maurits van Nassau (1567-1625). De Stevinluizen, het sluisencomplex in de Afsluitdijk, zijn overigens genoemd naar de zoon van Simon Stevin: de waterbouwkundige Hendrik Stevin (1614-1668) die al in 1667 het eerste plan voor het afsluiten van de Zuiderzee publiceerde.

Panne vindt ook de eerste zeilwagenwedstrijd ter wereld plaats, in 1909. Dat is ook het startschot voor het rijden met zeilwagens als sport. In datzelfde jaar vliegt de Franse luchtvaartpionier Louis Blériot al eerste over Het Kanaal én zeilt hij op de Franse stranden met zijn 'Aéroplage'. Leerling-piloten laat hij met behulp van een zeilwagen wennen aan de wind en snelheid. De 18-jarige Emanuel Urlus uit Noordwijk kreeg in 1913 aandacht in het tijdschrift *Het Nederlandse Zeewezen* met zijn zelf geconstrueerde driepersoons zeilwagen. Emanuel was de zoon van de toen internationaal bekende operazanger Jac. Urlus, die ook wel meezeilde op het strand 'met een vaart, die een vliegtuig nabijkomt'.

Geen schenkels maar wielen

Het strandzeilen komt pas echt op gang in 1962 met de introductie van de DN-ijszeiler door Kees Kortenoever. Twee jaar later wordt de DN-klasse namelijk ook een strandzeilwagen, dit door de schenkels (ijzers) te vervangen door wielen. Zo kun je in de winter ijszeilen en in de zomer op het strand zeilen. Gerda Meeuwissen uit Tienhoven wordt in 1965 met een DN-klasse Europees

boven: Replica van de zeilwagen van Simon Stevin, nagebouwd in 2018. (Collectie Muzee Scheveningen)

rechts: De Amerikaanse piloot Larry Pardey zeilt in de Sahara in de 3000 km lange tocht. Deze foto stond op de voorpagina van *National Geographic*, november 1967

Kampioen strandzeilen in de Franse badplaats Le Touquet. Ze was het enige vrouwelijke lid van de DN-club Holland. In 1981 is ze trouwens de enige vrouw bij het Nederlands kampioenschap ijszeilen in een veld van veertig deelnemers.

In 1967 schrijft *de Tijd* over een bizarre monsterrit in Afrika. Een zeilrace van bijna drieduizend km door de Sahara van Algerije (Béchar) naar Mauretanië (Nouakchott) met twaalf deelnemers uit Amerika, Engeland, Frankrijk, Duitsland en Nederland. Kees Kortenoever, de Europees Kampioen ijszeilen, Jörn Copijn en Steef de Klerk vertegenwoordigen Nederland.

Voor de expeditie wordt een speciale zeilwagen gebouwd, de 'Desert raider'. In het gerenommeerde tijdschrift *National Geographic* staat in het novembernummer van 1967 een uitgebreid verslag met foto's. In 1974 is de documentaire *Zeilend door de Sahara* uitgezonden op televisie. Het *AD* schrijft over deze film: 'Kees Kortenoever trotseert 's werelds grootste zandbak'. (Watersporttijdschrift *Zilt* wijdde in het novembernummer van 2017 een artikel aan deze unieke zeiltocht, je kunt dit magazine nog steeds kosteloos digitaal inzien.)

Eind jaren zestig waren er in binnen- en buitenland meerdere strandzeilclubs ontstaan. Een bioscoopjournaal uit 1967 met nostalgisch commentaar van Philip Bloemendal toont beelden van een race met zeilwagens op Vliegveld Wel-schap, nu Eindhoven Airport. De wedstrijd was georganiseerd door de werktuigkundige studievereniging 'Simon Stevin' van de TH Eindhoven. Spectaculaire beelden met de landingsbaan als kruisrak, terwijl de koploper op de terugweg met hoge snelheid de kruisende zeilwagens omzeilt.

WINDWAGEN

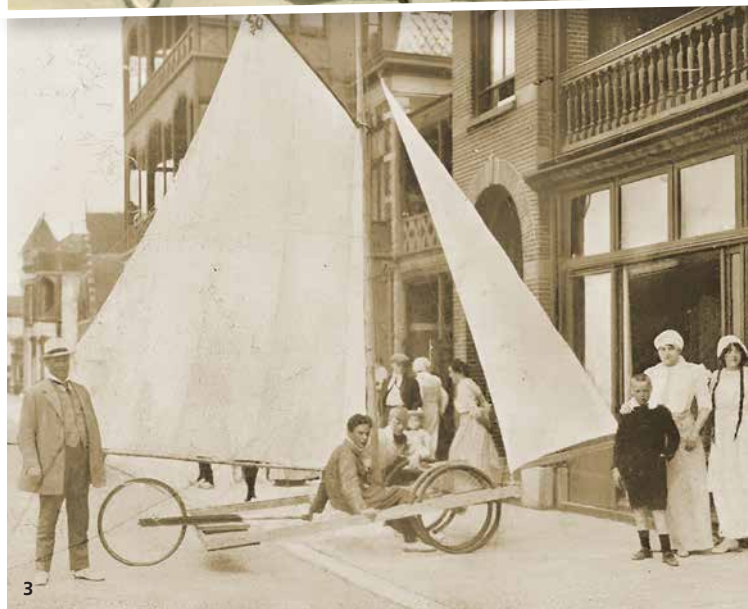
In negentiende-eeuws Amerika probeerden een aantal lieden ook of het landzeilen een lonende transportmogelijkheid bood. Een zekere William Thomas presenteerde zijn *windwagon* in 1853 aan het leger, terwijl zaagmoleneigenaar Samuel Peppard in 1860 Nebraska doorkruiste en 250 mijl wist af te leggen. Het verhaal van de *windwagon* of *Prairieclipper* kreeg een legendarische status en werd onderwerp van een kinderboek, waarop Walt Disney in 1961 een tekenfilm baseerde: *The Saga of Windwagon Smith*. Zeilers in Zweden pikten het verhaal op en bouwden hun interpretatie van de Amerikaanse windwagon van Thomas. Het voertuig, genaamd *Astrakan*, werd in 2012 overgebracht naar de Black Rocket woestijn in de Amerikaanse staat Nevada. Op YouTube vind je een filmpje met de *Astrakan* die met zes bemanningsleden door de woestijn zeilt.

1

2

3

4

CYCLEWING EN WHIKE

Je kunt ook met een fiets zeilen. Op de foto links uit 1900 fietsen twee heren over het strand met een gaffeltuigje gemonteerd aan de stuurstang. De CycleWing is een moderne versie van dit idee, maar dan gemonteerd op de bagagedrager. In 2019 mislukte de crowdfunding-actie om het in de VS ontwikkelde prototype klaar te maken voor productie. Sinds 2011 is de Whike op de markt, een driewielige ligfiets met een zeil. Een puur Nederlands product van bedenker/ontwerper Fredjan Twigt. Met de Whike mag je op de openbare weg en op fietspaden zeilen. Uit een diagram blijkt dat je behoorlijk hoog aan de wind kunt. Als de wind het laat afweten kun je gewoon fietsen, eventueel met elektrische ondersteuning. Er zijn een paar honderd Whikes verkocht. In 2019 maakte een kersvers echtpaar met Whikes een 'duurzame' huwelijksreis van Alaska naar Panama. In 9 maanden werd zeilend en fietsend 11.000 kilometer afgelegd!

linkerpagina:

1. Een antieke strandzeilwagen in België

2. Zeilen op het strand in Frankrijk in 1912

3. Emanuel Urlus en zijn vader poseren met de zeilwagen EU2 in Noordwijk. (Bron: Het Nederlandsche Zeewezen, 15-8-1913)

4. Gerda Meeuwissen, zeilend in een DN in Lytham St. Annes (VK), eind jaren '60 vorige eeuw. (Bron: Floor Lagerweij)

rechts: Wolfgang Bartling, zeilend in een Exelor op het strand van Terschelling, 2024. (Foto: Floor Lagerweij)

inzetje: De Blokart, waarmee je ervaring kunt opdoen met strandzeilen

De 22-jarige HTS'er Rik Huiskens wordt eerste. De bezitter van een aanwezige fraai gestroomlijnde wagen heeft er vierduizend kilometer mee door de Sahara gereden, meldt de commentator.

Ontwikkeling

De strandwagens worden in de loop der jaren steeds verder geperfectioneerd: besturing met de voeten, een vleugelmast, grotere zeilen, grotere wielen en het gebruik van moderne materialen als polyester, aluminium, kevlar en carbon. Vernieuwende types kregen namen als DAD, Lambert DN, Pairard, Sandrover, Shark en Europe. De DN-ijszeiler op wielen wordt zo steeds sneller – en gevaarlijker. Na een aantal ernstige ongelukken is bij een aantal types een 'rollbar' verplicht gesteld. Voor deelname aan wedstrijden heb je een licentie nodig.

In zestig jaar tijd heeft de oorspronkelijke DN zich ontwikkeld van houten zelfbouw- tot een carbon/kevlar racemachine met een topsnelheid van 140 km/uur. Het lijkt qua beleving op een kruising tussen autoracen, zeilen en vliegen. Geen wonder dat de stuurman 'piloot' genoemd wordt. Strandzeilen is een mondiale sport geworden. Internationaal worden de belangen van 22 landen behartigd door de FISLY (Fédération Internationale de Sand et Land Yachting), waar de Nederlandse Strandzeil Federatie bij is aangesloten. Internationaal zijn (van groot naar klein) vastgesteld de Klasse 3, Klasse 5, de Standart en MiniYacht 5.6. Er bestaat ook nog een Klasse 2, met een mast van 8 meter lengte. Dan heb je ook nog Klasse 7 (veredelde skateboards) en Klasse 8 (Kitesurfen met een 'buggy').

De wedstrijden worden gehouden op zeiltijd (20-45 minuten) of over een bepaalde afstand, bijvoorbeeld 100 kilometer. Er zijn ook wedstrijden over langere tijd (4 of 6 uur) waarbij meerdere zeilers elkaar afwisselen. Frankrijk is bij het strandzeilen de grootste speler, met meerdere grote clubs en twee fabrikanten van populaire zeilwagens: Seagull en Airtrack. In Nederland heb je enkele verenigingen. De

oudste vereniging is 'de Noordwester' uit Noordwijk, opgericht in 1974. De Strandzeilvereniging Terschelling werd opgericht in 1991, heeft 130 leden en beschikt over 15 zeilwagens. Deze twee verenigingen onderhouden gezamenlijk de website strandzeilen.nl.

Overal zeilen

Er zijn fanatieke zeilers, die op het water, op het ijs en op het strand zeilen. Er is geen sprake van een voorkeur, zo vertelt Bouw van Wijk jr. (1973), die in februari dit jaar Europees Kampioen werd in de klassieke ijszeiler Monotype XV-klasse: iedere vorm heeft zijn eigen charme door de unieke omstandigheden. Zijn zoon Bouwie, 18 jaar, zeilt ook op drie manieren. Andere voorbeelden zijn Robert Juffermans en Floor Lagerweij. Regelmatig wordt het snelheidsrecord 'Land sailing' verbeterd. Het uitgedroogde Ivanpah Dry Lake in Nevada leent zich daar bij uitstek voor. In 1999 was de topsnelheid nog 187 km/uur, daarna werd het verbeterd tot 202,9 km/uur. Op 11 december 2022 werd het record gebracht op 222 km/uur door het Emirates Team New Zealand.

Zeilen kan je overal, meent NASA-wetenschapper Geoffrey Landis. Hij bedacht in 2012 een zeilkar, waarmee op de planeet Venus gezeild zal kunnen worden. Van dit concept, genaamd *Zephyr*, heeft het NASA John Glenn Research Center al een afbeelding gepubliceerd.

Blokart

Een veelgebruikte, maar onafhankelijk van de FISLY opererende klasse is de Blokart, een handige zeilkar. Met de keuze uit vier zeilformaten (2, 3, 4 en 5,5 m²) kun je afstemmen op lichaamsgewicht en windkracht. Op diverse plaatsen kun je ervaring opdoen met 'Blokarten': bij Texel

Active, Vlieland Outdoor Center, 'MooiWeer' op Terschelling, Ameland Adventure en 'Thijs' Vliegerparadijs' op Schiermonnikoog. 'Blokart-en Nederland' verzorgt arrangementen op de Brouwersdam, bij Hoek van Holland, IJmuiden en op de Waddeneilanden. In Amsterdam kun je terecht bij Wind 'n Wheels. Zo kun je eenvoudig kennismaken, als groep of individueel, met het zeilen op het strand of land. Liefst bij een windkracht drie tot zes Beaufort, anders wordt het duwen of overleven.

Met dank aan Floor Lagerweij. Reacties graag naar: s.schermerhorn@planet.nl Aanvullende informatie en/of foto's: moente.nl/zeilwagen

STRANDBEESTEN

De strandbeesten van Theo Jansen (1948) zijn de meest bijzondere voertuigen, die over het strand zeilen, zonder bemanning! Ze zijn gebouwd van twee tot drie kilometer pvc-buis, 'tie-wraps' en pet-flessen. Vanaf 1990 heeft hij een groot aantal van deze zelfstandig op het land voortbewegende strandbeesten gemaakt. Het is een ware kunstvorm, waarmee Theo Jansen internationaal vermaard is geworden.